

ZDROWIE FINANSOWE

powered by

Zdrowie Finansowe Polaków

Partnerzy projektu

Współpraca merytoryczna

AKADEMIA LEONA KOŹMIŃSKIEGO

Wydawca:

Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Wiedzy Think!

Plac Kasztelański 3
01-362 Warszawa
www.think.org.pl

© Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Wiedzy Think!, Warszawa 2021

Badanie jest elementem projektu "Zdrowie Finansowe" realizowanego przez Fundację Think! w partnerstwie z ING Bankiem Śląskim w ramach globalnego programu Build Back Better.

Badanie zostało zrealizowane we współpracy merytorycznej z pracownikami naukowymi Centrum Psychologii Ekonomicznej i Badań Decyzji, Katedry Psychologii Ekonomicznej Akademii L. Koźmińskiego.

Autorzy raportu: dr Sabina Kołodziej, dr Łukasz Markiewicz

Współpraca: dr Agata Trzcińska, dr Katarzyna Sekścińska, Wydział Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego, Katedra Psychologii Biznesu i Innowacji Społecznych

AKADEMIA LEONA KOŹMIŃSKIEGO

Koordynacja merytoryczna:

Anna Bichta, Małgorzata Polak
Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Wiedzy Think!

Redakcja:

Małgorzata Kowalczyk
Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Wiedzy Think!

Zapraszamy do zapoznania się z wynikami badań “Zdrowie finansowe Polaków”. Ich celem było poznanie wyzwań, z którymi mierzą się polskie rodziny i na tej podstawie zaprojektowanie działań, które będą dla nich realnym wsparciem.

Jak pokazują dane z raportu, prawie połowa z nas odczuła pogorszenie sytuacji finansowej w czasie pandemii lub przewiduje takie pogorszenie w ciągu najbliższego roku. Wyzwaniem dla wielu z nas jest wciąż planowanie budżetu domowego, rozsądne zakupy oraz gromadzenie „poduszki finansowej”. Niezależnie od tego, czy odczuliśmy negatywne skutki pandemii, czy też oszczędziła nas ona dotychczas, warto zadbać o swoją kondycję finansową. Pomoże nam to czuć spokój w obecnych, niepewnych czasach, wychodzić z trudnych sytuacji obronną ręką.

Idea projektu “Zdrowie finansowe”, którego prezentowane badania są częścią, zrodziła się z chęci szerszego spojrzenia na tematykę finansów osobistych. Wszak jest to jedna z bardzo ważnych sfer naszego dobrego samopoczucia i ma ogromny wpływ na życie każdego z nas.

Wierzymy, że finanse nie są obszarem zarezerwowanym tylko dla specjalistów, księgowych i tych, którzy są biegli matematycznie. Każdy człowiek może poczuć więcej pewności siebie w tym zakresie, zwiększyć obszar swojej kontroli nad finansami. Im więcej mamy wiedzy, świadomości i dobrych nawyków w odniesieniu do zarządzania pieniędzmi, tym czujemy się bezpieczniej i tworzymy lepszą przyszłość dla kolejnych pokoleń.

Mamy nadzieję, że lektura raportu, a także innych materiałów opracowywanych w projekcie “Zdrowie finansowe”, jak artykuły, webinary, filmy, narzędziowniki - stanie się inspiracją do zadbania o Wasz dobrostan finansowy. Sięgnijcie po nie na naszym portalu - w zakładkach Czytelnia i Narzędziownik, podzielcie się z tymi, którzy potrzebują wzmocnienia w tym obszarze. Zapraszamy Was także do wyrażenia opinii, wymiany myśli na naszych mediach społecznościowych.

Badanie jest elementem projektu Zdrowie Finansowe, realizowanego przez Fundację Think! w partnerstwie z ING Bankiem Śląskim w ramach globalnego programu Build Back Better. Badanie zostało zrealizowane we współpracy merytorycznej z pracownikami naukowymi Katedry Psychologii Ekonomicznej Akademii L. Koźmińskiego.

Anna Bichta

Prezeska Fundacji THINK!

Misją naszej działalności jest wspieranie Polaków do bycia o krok do przodu w życiu i w biznesie. Dlatego jako bank czujemy swoją odpowiedzialność w budowaniu świadomości finansowej Polaków, zwiększania wiedzy na temat oszczędzania i zarządzania budżetem.

Pandemia koronawirusa potwierdziła, że to ważny kierunek działania, ponieważ zawsze możemy znaleźć się w niespodziewanej sytuacji, również tej finansowej. Mamy świadomość, że odpowiednie kompetencje i umiejętności pozwalają na radzenie sobie z kolejnymi wyzwaniami teraz i w przyszłości.

Celem programu ING Build Back Better, którego częścią jest projekt Zdrowie finansowe realizowany wspólnie z Fundacją Think! jest wsparcie społeczeństwa w odbudowie po kryzysie spowodowanym pandemią. Daje on szansę, aby spojrzeć na nowo na swoje podejście do pieniędzy oraz dokonywanie lepszych, mądrzejszych decyzji w tym zakresie.

Projekt wpisuje się w działania związane z kierunkiem #ING dla przedsiębiorczych w Strategii Zrównoważonego Rozwoju banku, który skupia się między innymi na rozwijaniu edukacji finansowej Polaków.

Badania wykonane przez Fundację Think! potwierdzają, że w związku z odczuciem pogorszenia sytuacji finansowej potrzebne są narzędzia do lepszego zarządzania budżetem, swobodniejszej rozmowy o finansach oraz budowanie lepszej odporności i kondycji materialnej.

Zachęcam do przeczytania raportu, ale także do skorzystania z bezpłatnych materiałów dostępnych na www.zdrowiefinansowe.pl. Jestem przekonany, że ich różnorodność pozwoli na znalezienie odpowiednich narzędzi i porad dla każdego.

Brunon Bartkiewicz

Prezes Zarządu ING Banku Śląskiego

Spis treści

01. Metoda Badawcza	6
02. Pogłębione wywiady indywidualne IDI	9
03. Omnibus	19
04. Badanie na próbie celowej	26
05. Podsumowanie	42

Metoda badawcza

Pytania badawcze

- ☐ Jak oceniamy naszą sytuację finansową po roku pandemii?
- ☐ Czy podjęliśmy działania mające na celu przeciwdziałanie negatywnym zmianom finansowym?
- ☐ Jak wygląda nasza codzienność w pandemii?
- ☐ Jakie zmiany były dla nas szczególnie ważne?
- ☐ Czy zmieniły się:
 - nasze zwyczaje zakupowe?
 - poziom oszczędności?
 - poziom zadłużenia?
- ☐ Z kim rozmawiamy o naszej sytuacji finansowej? Czy korzystamy w tej sferze z usług profesjonalistów?
- ☐ Które obszary wiedzy ekonomicznej chcielibyśmy poszerzyć?

Badanie jakościowe (wywiady IDI)

18-25 marca 2021

Badanie ilościowe typu Omnibus na próbie ogólnopolskiej (CAWI)

14-17 maja 2021

Badanie ilościowe na próbie celowej (CAWI)

14-23 maja 2021

Pogłębione wywiady indywidualne IDI

Respondenci biorący udział w badaniu

15 IDI, W TYM:

- ☐ Płeć: mix (8 kobiet, 7 mężczyzn).
- ☐ Wiek: 25-45 lat.
- ☐ Zróżnicowanie wielkości miast: 2x Puławy, Gdańsk, Łaskarzew, Płock, Poniatowa, Radzymin Podlaski, Radom, Warszawa, 2x Łódź, Katowice, Lublin, Kraków, Białystok.
- ☐ Typ pracy: 8x Blue workers, 7x White workers.
- ☐ Sytuacja finansowa: 8x deklaracja pogorszenia się sytuacji finansowej, 7x spodziewają się pogorszenia się sytuacji finansowej.
- ☐ Zróżnicowana sytuacja rodzinna: 7x bez dzieci, 3x rodzice małych dzieci, 4x rodzice dzieci w wieku szkolnym, 1x rodzice nastolatków.

Codziennosc w pandemii

Najbardziej dolegliwe aspekty życia w pandemii to ograniczenie kontaktów społecznych, zamknięcie w domu i niepewność dotycząca różnych obszarów.

WIĘKSZOŚCI RESPONDENTÓW PODOBNIIE ODCZUWA ZMIANY SPOWODOWANE PRZEZ PANDEMIE. PRZED WSZYSTKIM DOSKWIERA:

Wszyscy:

- zamknięcie w domu,
- ograniczenie kontaktów społecznych (tu przede wszystkim obawa o to, jak zniosą to dzieci),
- ograniczenie możliwości wyjazdów,
- brak możliwości wyjścia do kina, restauracji itp.

Ci, którym się pogorszyła sytuacja zawodowa:

- pogorszenie sytuacji finansowej,
- pogorszenie warunków pracy,
- niepewność co do utrzymania pracy.

Osoby, które mają dzieci:

- czują, że lockdown, zamknięcie w domu ich zbliżyło, pozwoliło nadrobić chwile bliskości,
- przeżywają stres związany ze zdalną edukacją, izolacją dzieci od towarzystwa, uzależnieniem dzieci od ekranów,
- stres związany z finansami, wychowanie dzieci i zapewnienie im dobrych warunków kosztuje.

Niepewność powoduje stres, obniżenie nastroju i psychiczne zmęczenie. Dotyczy takich obszarów jak:

- zdrowie,
- praca,
- finanse,
- ogólnie tego, jak będzie wyglądało życie, świat, funkcjonowanie, czy kiedyś wróci do normy.

Najgorzej, że człowiek nie ma pojęcia, jak to się dalej wszystko potoczy. Co z pracą, co ze szkołą no i w ogóle... Nic sobie nie można zaplanować.

Zmieniły się przede wszystkim zwyczaje dotyczące kontaktów społecznych, pracy i zakupów. Kontakty są bardzo ograniczone i przeniosły się do internetu, praca w domu lub okrojony czas pracy, znacznie więcej zakupów online.

Zmiana codziennych zwyczajów

- Więcej zakupów przez internet.
- Zdalne załatwianie spraw urzędowych i związanych z pracą.
- Kontakty społeczne przeniosły się do internetu: rozmowy z rodziną przez Skype'a itd., poznawanie ludzi przez Tindera.
- Zakupy spożywcze robione rzadziej a większe, tak, aby ograniczyć wizyty w sklepach.
- Aktywność fizyczna w domu i na powietrzu, rezygnacja z siłowni, basenów.

Nieliczne pozytywne skutki pandemii

- Więcej czasu z bliskimi, rodziną.
- Więcej czasu na hobby, czytanie, naukę.
- Eliminacja zbędnych rzeczy, wydatków, która może zostanie z nimi na przyszłość.

Jakoś tak spokojniej jest, nie ma tego pośpiechu, w końcu mogę sobie książkę poczytać.

*Chyba gorzej to już nie może być.
Ja mam nadzieję, że jednak to jakoś powoli wszystko wróci do normalności.*

Przyszłość – czego się spodziewają, jak o niej myślą

- Większość respondentów spodziewa się tego, że wszystko wróci do normy w okresie od 6 miesięcy do 1,5 roku.
- Starają się nie skupiać na „czarnych scenariuszach”, raczej unikają rozmów o pogorszeniu sytuacji.

Zmiana **sytuacji finansowej**

– ogólne strategie radzenia sobie

Cięcie kosztów to podstawowy sposób radzenia sobie ze spadkiem dochodów. Myślenie o tym, co „tu i teraz”, bez planowania finansów w dalszej perspektywie.

Myślenie o tym, co „tu i teraz”

- Zaęgnywanie kryzysów, rozwiązywanie problemów na gorąco.
- Mało myślenia o tym, jak się zabezpieczyć na przyszłość, mało planowania z większym wyprzedzeniem.
- Raczej reakcja na to, co się wydarzyło, niż próby zapobiegania trudnym sytuacjom.

Duża część badanych przyjmuje strategię przeczekania problemów

- Częściej chwilowo zamrażają swoje potrzeby i aktywności w oczekiwaniu na polepszenie sytuacji.
- Rzadziej aktywnie poszukują rozwiązań, sposobów na poprawienie sytuacji.

Cięcie kosztów jest pierwszym i podstawowym sposobem radzenia sobie z trudnościami finansowymi:

- ☐ Rezygnacja z zakupów, które nie są niezbędne.
- ☐ Rezygnacja z abonamentów rozrywkowych, sportowych itp.
- ☐ Wybieranie tańszych odpowiedników.
- ☐ Używanie rzeczy z „drugiej ręki”.

Pomysły na zmianę pracy, znalezienie pracy, przekwalifikowanie czy szukanie nowych źródeł dochodu zwykle pozostają w sferze planów, rozmyślań, czegoś, za co być może zabiorą się w dość odległej przyszłości, wtedy, gdy sytuacja naprawdę ich do tego zmusi.

Oszczędzanie – podejście respondentów do odkładania pieniędzy na przyszłość (ogólnie, nie tylko w kontekście pandemii)

Jeżeli nawet ktoś ma nawyk odkładania pieniędzy na przyszłość, to najczęściej robi to bez konkretnej, przemyślanej metody. Duża część nie ma tego nawyku lub jest przekonana, że nie ma z czego odkładać.

Część respondentów żyje z miesiąca na miesiąc, wydając swoje dochody do zera. Najczęściej nie oszczędzają, bo:

- nie mają takiego nawyku,
- myślą tylko o tym, co „tu i teraz”, bez planowania przyszłości,
- uważają, że nie stać ich na to, żeby coś odłożyć.

Ja bym nawet chyba nie miała z czego odkładać przy naszych zarobkach. A teraz to już w ogóle nie ma możliwości.

No nie wiem, czego nowego miałbym się dowiedzieć. Też bez przesady, żebym miał kupować margarynę zamiast masła, czy coś takiego.

Ci, którzy oszczędzają, najczęściej zostali w ten sposób wychowani lub mają wyrobiony nawyk:

- oszczędzają w sposób przypadkowy i bez metody, najczęściej nieregularnie i nie stosują żadnych konkretnych zasad,
- w większości mają przekonanie, że umieją oszczędzać i raczej nic nowego nie mogliby się dowiedzieć w tym temacie,
- ewentualnie mogliby dowiedzieć się czegoś na temat lokat, kont oszczędnościowych itp.

Zmiana sytuacji finansowej

– różnice w strategiach w zależności od zamożności

Strategie i dolegliwości związane ze zmianą na gorsze w obszarze finansów różnią się w zależności od poziomu uposażenia respondentów i ich sytuacji życiowej (współmałżonek, pomoc rodziców, kredyty, oszczędności).

Lepiej sytuowani

- Nie odczuwają, że poziom ich codziennego życia znacząco zmienił się na gorsze.
- Nie muszą zmieniać swoich codziennych decyzji zakupowych: zakupy spożywcze takie jak do tej pory, nadal korzystają z Netflixa itp.
- Głównie ograniczenie zakupów i aktywności związanych z przyjemnościami, rozrywką: zamawianie jedzenia do domu, zakupy ubrań, gadżetów, zagraniczne wakacje, odsunięcie w czasie większych zakupów typu: lodówka, telewizor.
- Mają poczucie, że oszczędności uzyskane dzięki takim działaniom w sporym stopniu rekompensują lukę w dochodach.
- Najczęściej nie muszą naruszać zebranych wcześniej oszczędności ani brać pożyczek.

No to jest ciężko, jak tylko partnerka zarabia, bo ten mój zasilek to żadne pieniądze. Człowiek się źle czuje w takiej sytuacji.

Nie no, jedzenie to normalnie kupujemy, tutaj to nie ma jakiejś różnicy w takich podstawowych rzeczach itp.

Gorzej sytuowani

- Rezygnują ze wszystkich zbędnych wydatków takich jak: zakupy ubrań, abonamenty typu Netflix, siłownia, zbędne kosmetyki itp.
- Zmieniają zwyczaje dotyczące zakupów codziennych: szukają tańszych sklepów (np. dalej od domu, ale lepsze ceny), zamieniają produkty markowe na markę własną (Pampersy na pieluszki Dada).
- Muszą dokonywać trudnych wyborów, np. czy zapłacić za leczenie chorego psa czy za czynsz.
- Pożyczają pieniądze od rodziny.
- Oszczędzają, np. chodząc na obiady do teściów, przyjmując od nich owoce na przetwory.

Mężczyźni gorzej znoszą sytuację, w której nie zarabiają wystarczająco dużo lub zarabiają mniej niż partnerka. Mają poczucie porażki, wstydu, że nie wypełniają swojej roli społecznej.

Komunikacja, rozmowy o finansach

Większość respondentów uważa, że dobrze dogaduje się z partnerką/partnerem w kwestii finansów. Rozmowy te bywają nieprzyjemne raczej ze względu na ciężar tematu, niż na trudności w porozumieniu.

Z tym to nie ma problemów. Jak coś małego na co dzień kupujemy, to nikt nikogo nie pyta, bo mamy zaufanie, a jak coś większego, to ustalamy, ale w końcu zwykle żona decyduje, bo wiadomo...

Respondenci w większości mają poczucie, że w kwestiach finansowych **dobrze dogadują się z partnerem/partnerką** i nie potrzebują w tym obszarze pomocy.

Rozmowy o finansach najczęściej odbywają się mimochodem, bez specjalnego namaszczenia.

Rozmowy o finansach bywają nieprzyjemne głównie z tego względu, że przypominają o trudnej sytuacji, zmuszają do rezygnacji z pewnych zakupów czy celów. Te rozmowy **są bardziej przygnębiające niż nerwowe** i powodujące konflikty.

Respondenci czują **opór przed mówieniem o cięciu kosztów**, bo nie chcą rozstać się z dotychczasowym poziomem życia. Odsuwają problem.

Najbardziej stresujące i powodujące najwięcej nieprzyjemności są rozmowy z nastolatkami, w których trzeba im czegoś odmówić np. kupna markowych butów czy pieniędzy na wycieczkę. Nastolatki z trudem przyjmują takie rozwiązania, bo w tym wieku ważne jest to, aby nie czuć się gorszym i nie odstawać od grupy rówieśniczej.

Dorośli to wiadomo, zrozumie, że teraz nie ma na coś pieniędzy, a w tym wieku (nastoletnim) to już jest trochę dramat, jak wszyscy mają, a ty nie masz.

Problemy z pracą

Sytuacja zawodowa dużej części respondentów pogorszyła się. Problemy to spadek dochodów, ale często również pogorszenie warunków pracy.

- **Zwolnienie z pracy** - utrata dochodów, poczucie bycia bezużytecznym. Obawa, czy w trakcie pandemii, a nawet później, uda się znaleźć nową pracę.
- **Obcięcie etatu** – dobrze, że praca jest, ale utrata części dochodów jest wyraźnie odczuwana. Nadzieja na to, że po pandemii wróci praca na pełen etat.
- **Obcięcie zarobków** – pracy jest tyle, co przed pandemią, ale pensja została obniżona z powodu trudnej sytuacji firmy, braku zysków.
- **Brak prowizji** – np. pracownik biura podróży zarabia teraz tylko podstawę, a prowizje stanowiły czasem nawet 50% jego dochodów.
- **Brak zleceń** – np. pracujący na umowę zlecenie lub na czarno masażysta prawie całkowicie stracił źródło dochodu.
- **Zamrożenie biznesu** – np. właścicielka hostelu nie przyjmuje gości, ale musi ponosić koszty wynajmu kamienicy. Udało jej się skorzystać z tarczy finansowej.

Kształt relacji pracodawców i pracowników zmienia się z czasem trwania pandemii. Pierwszy lockdown to większa solidarność, teraz pojawiają się przypadki wykorzystywania sytuacji przez pracodawców, nadużywania władzy, mobbingu, nieprzestrzegania praw pracowników.

Bycie wykorzystywanym, źle traktowanym przez pracodawcę

- Zachwianie równowagi sił pomiędzy pracodawcą a pracownikiem. To, że pracodawca skorzystał z tarcz finansowych, nie przekłada się na poprawę sytuacji pracowników.
- Nadużycia, wyzyskiwanie pracowników.
- Straszanie zwolnieniami.
- Brak znajomości praw pracownika, poczucie bezradności i osaczenia, braku wyjścia z sytuacji.

Jest to też **przestrzeń na wsparcie** części Blue workers – potrzebują **wiedzy, źródeł informacji** dotyczących ich obecnych praw, możliwości walki o swoją pozycję w relacji z pracodawcą.

Co i raz mówienie: noo szykują się zwolnienia... I człowiek zaraz zestresowany.

Badania jakościowe - podsumowanie

Sytuacja zawodowa dużej części respondentów pogorszyła się. Problemy to spadek dochodów, ale często również pogorszenie warunków pracy.

- **Wszyscy odczuwają społeczne, psychiczne skutki pandemii.** Respondentom doskwiera ograniczenie wychodzenia, brak kontaktów z innymi ludźmi.
 - Ale tylko osoby deklarujące niższe dochody (głównie wśród Blue collars) deklarują odczuwalne pogorszenie sytuacji finansowej i konieczność zmiany zachowań konsumenckich.
 - Osoby o wyższych dochodach (głównie White collars) deklarują mniejsze dochody, ale też wyraźnie zaznaczają, że bez trudu ograniczyły wydatki związane z przyjemnościami, produktami premium i taka zmiana zachowań wystarczyła do pokrycia strat finansowych.
- **Dominuje strategia reagowania na sytuację „tu i teraz”** – dopasowywanie zachowań konsumenckich do obecnego poziomu zarobków (np.: rezygnacja z niektórych usług po obniżeniu wynagrodzenia).
 - Rzadko widać strategię „wyprzedzającą” potencjalne sytuacje kryzysowe, tzn., odkładanie dodatkowej części dochodów na przyszłość.
- **Respondenci częściej starali się szukać dodatkowego źródła przychodu niż ograniczać wydatki.** Z wypowiedzi wynika, że motywatorem jest raczej niechęć do zmierzenia się z trudną sytuacją (łatwiej jest deklorować chęć znalezienia nowej pracy, niż podjąć decyzję o długofalowej zmianie przyzwyczajeń i cięciu kosztów).
- **Wśród deklarowanych potrzeb dominują:**
 - Poszukiwanie nowych źródeł dochodu.
 - Sposób na zrobienie analizy domowego budżetu (może to być również wyjście do pokazania konieczności/ zasadności oszczędzania).
 - Korzystanie z programów wspierających osoby fizyczne, ale też małych przedsiębiorców (część osób może formalnie prowadzić działalność gospodarczą, ale realnie być na kontrakcie u pracodawcy).
 - Prawa pracownicze dla Blue workers: w sytuacji pandemii, w kontekście nowych tarcz dla pracodawców.
 - Analiza produktów finansowych i ich realnych kosztów.

Omnibus

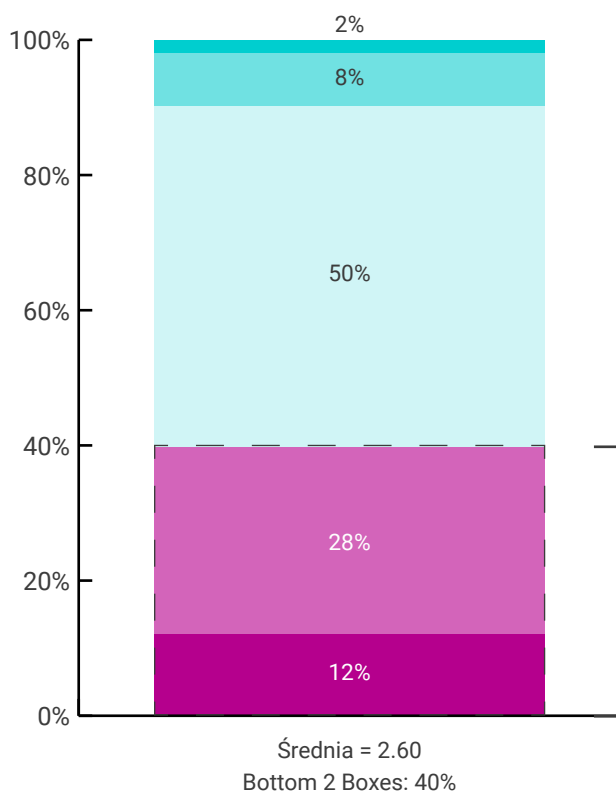
Badanie przeprowadzone dla THINK! na panelu Ariadna w dniach 14-17 maja 2021 roku. Próba ogólnopolska losowo-kwotowa N=1098 osób od 18 lat wzwyż. Kwoty dobrane wg reprezentacji w populacji dla płci, wieku i wielkości miejscowości zamieszkania. Metoda: CAWI.

Ocena sytuacji finansowej

Podstawa: reprezentatywna grupa Polaków, N=1098, dane w %

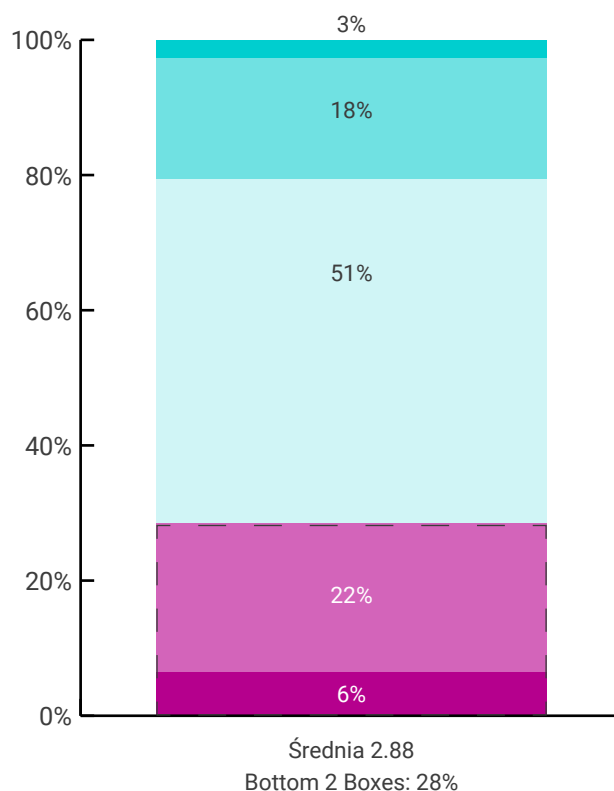
TERAZ VS PRZESZŁOŚĆ

Jak oceniasz obecną sytuację finansową w Twoim gospodarstwie domowym w porównaniu do zeszłego roku przed pandemią koronawirusa?

TERAZ VS PRZYSZŁOŚĆ

Jaka będzie sytuacja w Twoim gospodarstwie domowym za rok o tej porze w porównaniu do obecnej?

■ znacznie się poprawi/ła ■ trochę się poprawi/ła ■ nie zmieni/ła się ■ trochę się pogorszy/ła ■ znacznie się pogorszy/ła

48% bądź odczuło pogorszenie sytuacji, bądź przewiduje takie pogorszenie.

Wartość średnia (M) oceny sytuacji finansowej dla poszczególnych grup demograficznych 01

Podstawa: reprezentatywna grupa Polaków, N=1098, średnia arytmetyczna (M) dla skal Likert 1-5

		Teraz vs przeszłość*	Teraz vs przyszłość**
Płeć			
Kobieta		2,48	2,81
Mężczyzna		2,73	2,97
Wiek			
18-24 lata		2,75	3,09
25-34 lata		2,76	3,11
35-44 lata		2,49	2,96
45-54 lata		2,51	2,85
55 lat lub więcej		2,52	2,63
	Korelacja	r= -.094, p<.002	r= -.257, p<.001
Wykształcenie			
podstawowe / gimnazjum		2,50	3,07
zasadnicze		2,50	2,90
średnie		2,63	2,89
pomaturalne / policealne		2,64	2,92
licencjat		2,48	2,89
ukończone studia wyższe		2,63	2,84
Stan cywilny			
wdowiec / wdowa		2,44	2,54
rozwódzony/a, w separacji		2,41	2,81
w związku małżeńskim		2,61	2,78
w związku nieformalnym		2,54	3,06
wolny/a lub singiel/ka		2,70	3,04
Ma dzieci			
tak		2,52	2,80
nie		2,74	3,03

*Jak oceniasz obecną sytuację finansową w Twoim gospodarstwie domowym w porównaniu do zeszłego roku przed pandemią koronawirusa? (odpowiedź na skali 1-5)

■ znacznie się poprawi/ła ■ trochę się poprawi/ła ■ nie zmieni/ła się ■ trochę się pogorszy/ła ■ znacznie się pogorszy/ła

**Jaka będzie sytuacja w Twoim gospodarstwie domowym za rok o tej porze w porównaniu do obecnej? (odpowiedź na skali 1-5)

■ znacznie się poprawi/ła ■ trochę się poprawi/ła ■ nie zmieni/ła się ■ trochę się pogorszy/ła ■ znacznie się pogorszy/ła

Średnia oznaczona kolorem niebieskim jest istotnie statystycznie wyższa od średniej oznaczonej kolorem różowym w ramach tej samej cechy demograficznej (np. wiek).
(ANOVA Tukey Post Hoc Tests; $p < .05$)

Badanie przeprowadzone dla THINK! na panelu Ariadna w dniach 14-17 maja 2021 roku. Próba ogólnopolska losowo-kwotowa N=1098 osób od 18 lat wzwyż. Kwoty dobrane wg reprezentacji w populacji dla płci, wieku i wielkości miejscowości zamieszkania. Metoda: CAWI.

Wartość średnia (M) oceny sytuacji finansowej dla poszczególnych grup demograficznych 02

Podstawa: reprezentatywna grupa Polaków, N=1098, średnia arytmetyczna (M) dla skal Likert 1-5

	Teraz vs przeszłość*	Teraz vs przyszłość**
Klasa wielkości miejscowości		
wielkie miasto (powyżej 500 tys. mieszkańców)	2,60	2,91
duże miasto (od 100 do 500 tys. mieszkańców)	2,59	2,91
średnie miasto (od 20 do 99 tys. mieszkańców)	2,65	2,87
małe miasto (do 20 tys. mieszkańców)	2,54	2,67
wieś	2,60	2,94
Umowa o pracę		
nie	2,52	2,82
tak	2,70	2,96
Umowa zlecenie		
nie	2,60	2,87
tak	2,66	3,11
Działalność gospodarcza		
nie	2,60	2,87
tak	2,64	3,14
Emeryt		
nie	2,62	2,99
tak	2,52	2,57
Uczeń		
nie	2,58	2,85
tak	2,76	3,21
Dochód osobisty		
Korelacja	rho=.256, p<.001	rho=.087, p<.01
Dochód HH		
Korelacja	rho=.285, p<.001	rho=.166, p<.001

*Jak oceniasz obecną sytuację finansową w Twoim gospodarstwie domowym w porównaniu do zeszłego roku przed pandemią koronawirusa? (odpowiedź na skali 1-5)

■ znacznie się poprawi/ła ■ trochę się poprawi/ła ■ nie zmieni/ła się ■ trochę się pogorszy/ła ■ znacznie się pogorszy/ła

**Jaka będzie sytuacja w Twoim gospodarstwie domowym za rok o tej porze w porównaniu do obecnej? (odpowiedź na skali 1-5)

■ znacznie się poprawi/ła ■ trochę się poprawi/ła ■ nie zmieni/ła się ■ trochę się pogorszy/ła ■ znacznie się pogorszy/ła

Średnia oznaczona kolorem niebieskim jest istotnie statystycznie wyższa od średniej oznaczonej kolorem różowym w ramach tej samej cechy demograficznej (np. wiek).
(ANOVA Tukey Post Hoc Tests ; $p < .05$)

Badanie przeprowadzone dla THINK! na panelu Ariadna w dniach 14-17 maja 2021 roku. Próba ogólnopolska losowo-kwotowa N=1098 osób od 18 lat wzwyż. Kwoty dobrane wg reprezentacji w populacji dla płci, wieku i wielkości miejscowości zamieszkania. Metoda: CAWI.

Ocena sytuacji finansowej

- podsumowanie

- Prawie połowa badanych (48%) odczuła pogorszenie sytuacji finansowej w porównaniu do okresu przed pandemią lub obawia się takiego pogorszenia w ciągu najbliższego roku.
- Bardziej pesymistyczne oceny (średnie arytmetyczne oznaczone kolorem różowym) formułowane są przez kobiety, osoby w wieku pow. 34 r.ż. oraz osoby wychowujące dzieci. W części branż najmocniej dotkniętych ograniczeniami w okresie pandemii (np. gastronomia, turystyka, usługi) większość pracowników to kobiety. Ograniczenia w działalności przedszkoli oraz szkół, konieczność pracy zdalnej to kolejny czynnik, który może tłumaczyć oceny kobiet oraz osób wychowujących dzieci. W Polsce stosunkowo duży odsetek osób do 34 r.ż. mieszka z rodzicami, co również mogło przełożyć się na uzyskane wyniki.
- Ocena sytuacji finansowej nie ma związku z wykształceniem i miejscem zamieszkania respondentów (korelacje okazały się nieistotne statystycznie, więc nie są raportowane). Niespotykane dotychczas ograniczenia w działalności wielu branż spowodowały, że wykształcenie lub miejsce zamieszkania nie miało tu znaczenia.
- Osoby biernie zawodowo (w tym emeryci/renciści) są bardziej pesymistyczne w prognozie zmian w ciągu najbliższego roku oraz bardziej negatywnie oceniają obecną sytuację finansową (średnie arytmetyczne ze skal Likert 1-5 dla tych osób pozostają niższe, co oznaczono kolorem różowym).
Praca – niezależnie od formy prawnej – jest czynnikiem pozwalającym na optymizm w ocenie najbliższej przyszłości.
- Im niższy dochód respondenta/ gospodarstwa domowego, tym częstsze doświadczenie negatywnych konsekwencji finansowych pandemii oraz bardziej pesymistyczna ocena przyszłości (co potwierdziły pozytywne i istotne statystycznie korelacje).
Niższy dochód najprawdopodobniej związany jest z niższym poziomem oszczędności tej grupy respondentów. W konsekwencji wszelkie niekorzystne zmiany finansowe w większym stopniu zaburzają poczucie bezpieczeństwa finansowego.

Badanie na próbie celowej

Wyjście z ogólnopolskiej próby losowo-kwotowej osób w wieku od 25 do 45 lat, próba celowa N=565 osób:

- prowadzących własne gospodarstwa domowe (z wyłączeniem osób, w których dochód do HH wnoszą rodzice/teściowie),
- których sytuacja finansowa się pogorszyła LUB respondenci przewidują pogorszenie tej sytuacji.

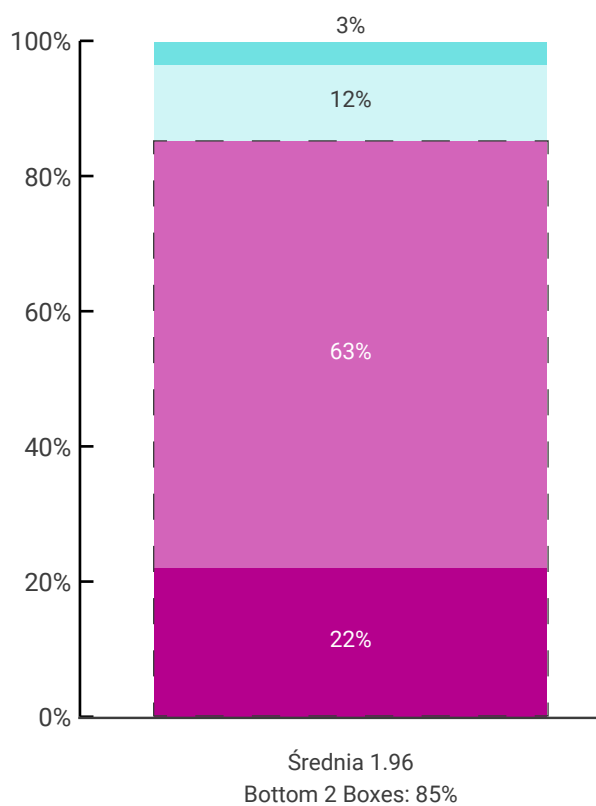
Ocena sytuacji finansowej

Podstawa: Próba celowa, N=565, dane w %

Do badania na próbie celowej rekrutowano wyłącznie osoby, które odczuły pogorszenie sytuacji bądź przewidują takie pogorszenie.

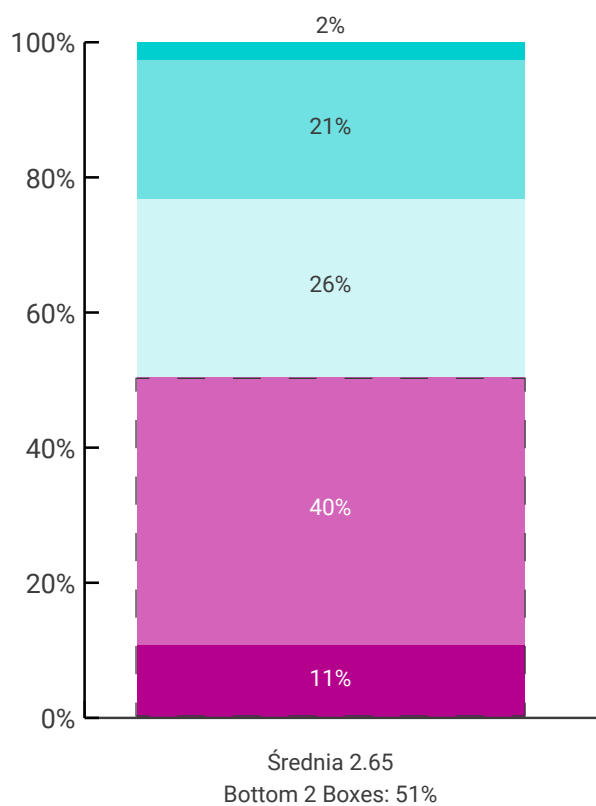
PRZESZŁOŚĆ

Jak oceniasz obecną sytuację finansową w Twoim gospodarstwie domowym w porównaniu do zeszłego roku przed pandemią koronawirusa?

PRZYSZŁOŚĆ

Jaka będzie sytuacja w Twoim gospodarstwie domowym za rok o tej porze w porównaniu do obecnej?

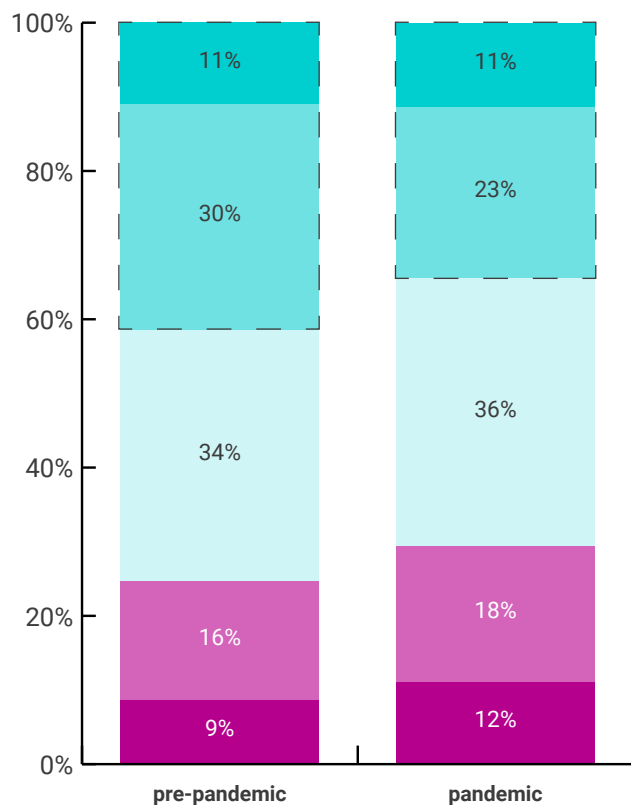
■ znacznie się poprawiła ■ trochę się poprawiła ■ nie zmieniła się ■ trochę się pogorszyła ■ znacznie się pogorszyła

Zmiany zwyczajów zakupowych w pandemii 01

Podstawa: Próba celowa, N=565, dane w %

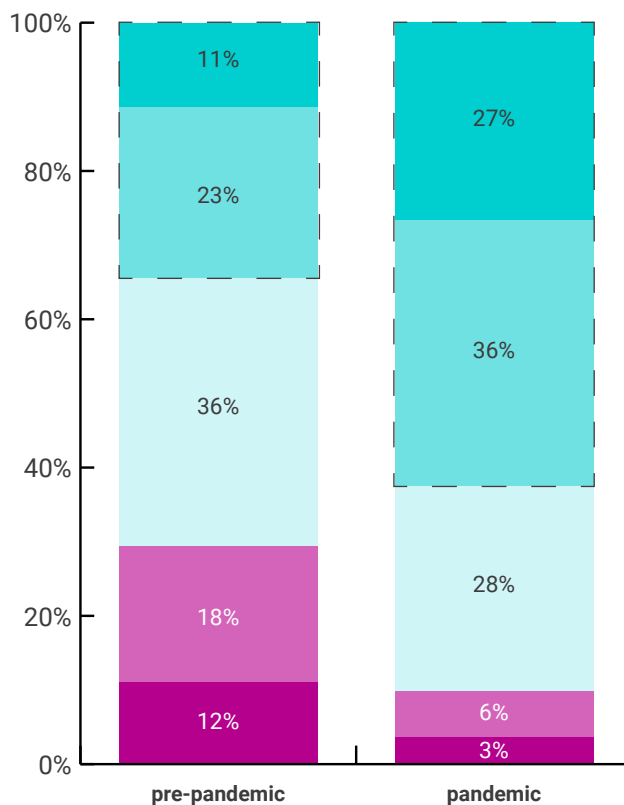
KUPUJĘ PO PROSTU TO, CZEGO POTRZEBUJĘ, BEZ PLANOWANIA

WOŁĘ TROCHĘ POCZekać Z ZAKUPAMI, JEŚLI MOGĘ MIEĆ Z TEGO KORZYŚCI

41% Top 2 Boxes: 34%

3.19 Średnia 3.05
*p<.005

34% Top 2 Boxes: 63%

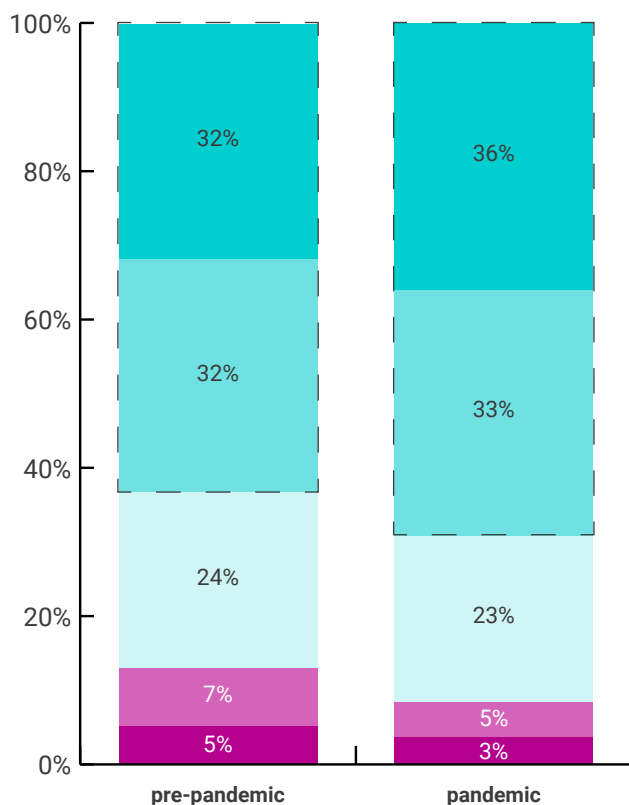
3.61 Średnia 3.76
*p<.001

1- zdecydowanie się nie zgadzam 2 3 4 5 - zdecydowanie się zgadzam

Zmiany zwyczajów zakupowych w pandemii 02

Podstawa: Próba celowa, N=565, dane w %

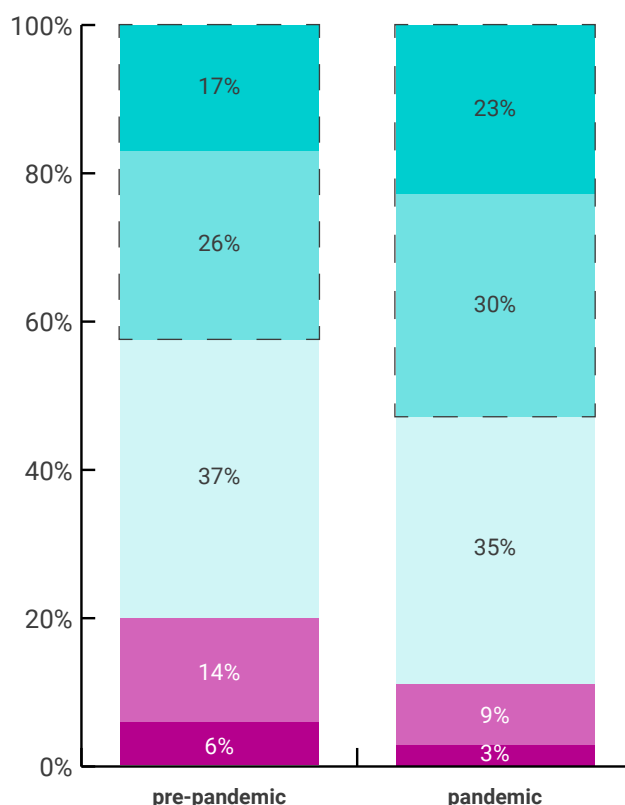
ROBIĘ LISTĘ, GDY JADĘ NA WIĘKSZE ZAKUPY

64% Top 2 Boxes: 69%

3.77 Średnia 3.94
*p<.001

UNIKAM KUPOWANIA RZECZY, KTÓRYCH NIE MAM NA LIŚCIE ZAKUPÓW

43% Top 2 Boxes: 53%

3.35 Średnia 3.60
*p<.001

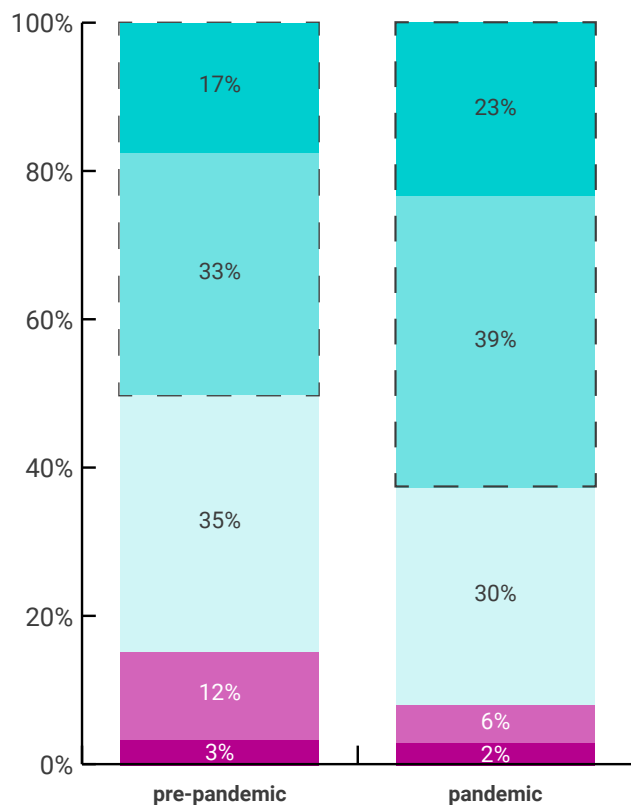
1- zdecydowanie się nie zgadzam 2 3 4 5 - zdecydowanie się zgadzam

Zmiany zwyczajów zakupowych w pandemii 03

Podstawa: Próba celowa, N=565, dane w %

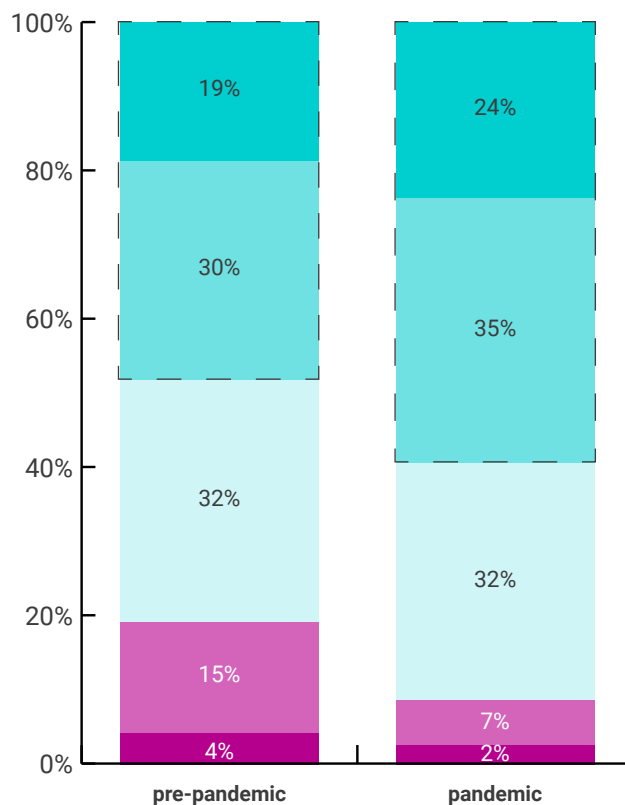
STARANNIE PLANUJĘ SVOJE ZAKUPY

KUPUJĘ TYLKO TO, CO BYŁO MI POTRZEBNE

50% Top 2 Boxes: 62%

3.49 Średnia 3.75
*p<.001

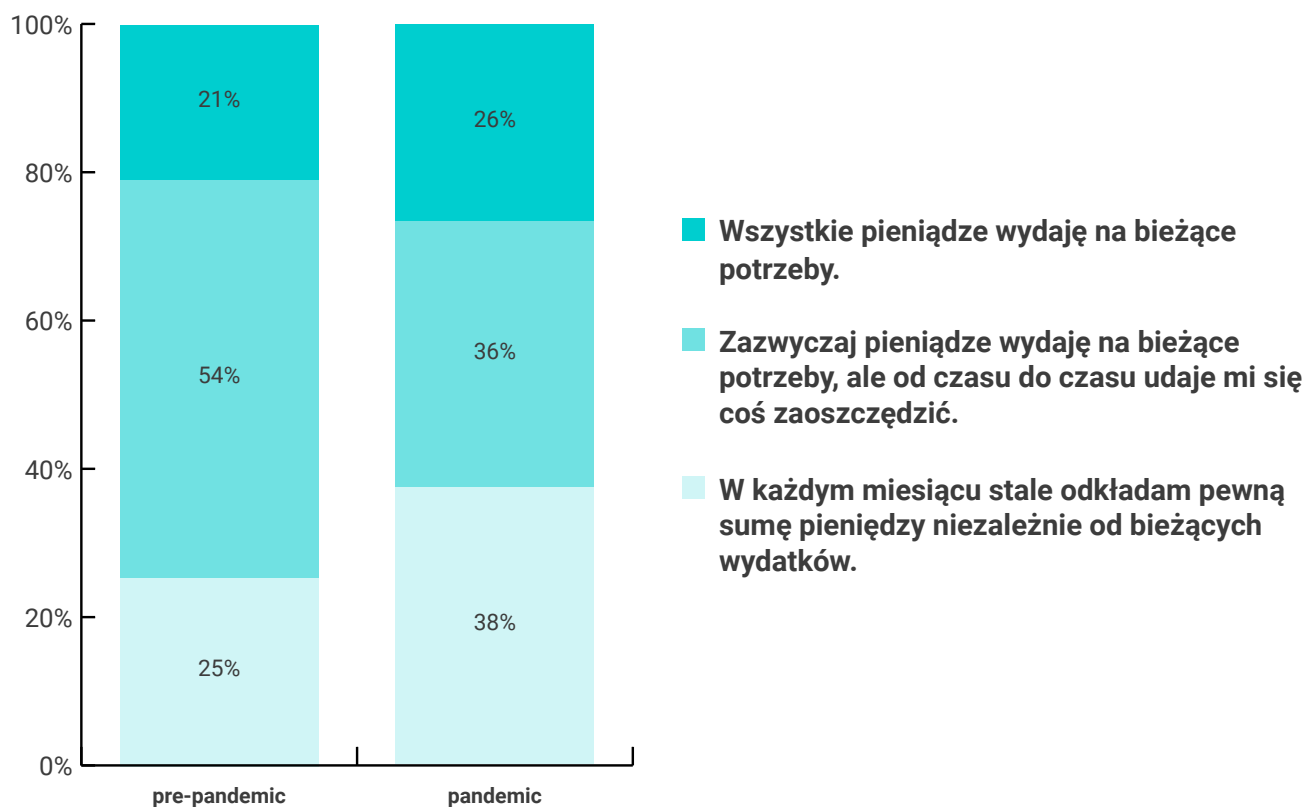
49% Top 2 Boxes: 59%

3.44 Średnia 3.73
*p<.001

1- zdecydowanie się nie zgadzam 2 3 4 5 - zdecydowanie się zgadzam

Zmiany w gospodarowaniu pieniędzmi

Podstawa: Próba celowa, N=565, dane w %

Zmiany w gospodarowaniu pieniędzmi

– podsumowanie

- Obserwuje się zmniejszenie częstości zakupów impulsywnych w czasie pandemii – suma dwóch skrajnych odpowiedzi „raczej się zgadzam” oraz „zdecydowanie się zgadzam” (tzw. Top 2 Boxes, T2B) spadła dla deklaracji tego zachowania z 41% do 34%. Same zakupy są natomiast bardziej planowane (T2B wzrost z 50% do 62%), realizowane częściej niż uprzednio z listą (T2B wzrost 64% do 69%). Respondenci unikają kupowania tego, co na liście się nie znalazło (T2B wzrost z 43 do 53%).
- Wyraźnie częściej - w porównaniu do czasów przed pandemią – respondenci wstrzymują się z pewnymi wydatkami, jeśli oznacza to korzyść w czasie (T2B dla czasów przed pandemią - 34%, natomiast z czasów pandemii - 63%).
- Więcej respondentów deklaruje, że kupuje wyłącznie potrzebne produkty (T2B wzrost z 49% do 59%).
- Zmiany w częstotliwości oraz sposobie robienia zakupów to jeden z najwidoczniejszych skutków pandemii. Więcej niż wcześniej przebywaliśmy w domach, co przełożyło się na zmianę struktury naszych wydatków – zaczęliśmy robić zakupy rzadziej, lecz w sposób bardziej planowany, ograniczyliśmy te wydatki, które nie były niezbędne. W wywiadach jakościowych pojawiła się chęć utrzymania niektórych zmian w zakresie zachowań konsumenckich wymuszonych przez pandemię. Trwałość obserwowanych zmian wymagać będzie kolejnych badań.
- W ciągu ostatniego roku zwiększyła się grupa osób, która wszystkie dostępne środki finansowe przeznacza na bieżące potrzeby (25% -> 38%). Zmniejszyła się natomiast grupa osób, która deklarowała możliwość nieregularnego oszczędzania (54% -> 36%).
Pogorszenie sytuacji finansowej związanej z ograniczeniami w działalności wielu branż w okresie pandemii w oczywisty sposób przełożyło się na spadek dochodów niektórych gospodarstw domowych. W efekcie niemożliwym stało się utrzymanie dotychczasowego poziomu oszczędności lub koniecznym okazało się przeznaczanie wszystkich środków finansowych na bieżące potrzeby. Co więcej, w wywiadach jakościowych respondenci zwracali uwagę na wysoki koszt przechowywania gotówki, co dodatkowo obniżało ich skłonność do oszczędzania.

Zmiany w okresie pandemii 01

Zmiany w okresie pandemii 02

– Podsumowanie jakościowe

Podstawa: Próba celowa, N=565

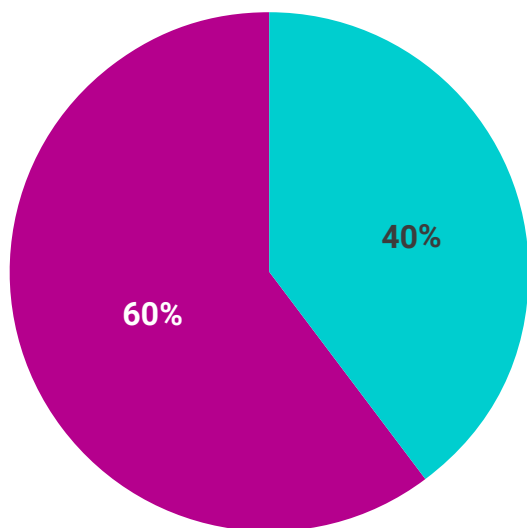
Zmiany w pandemii: fakty i odczucia

– podsumowanie

- Najczęściej raportowanymi zmianami były: konieczność korzystania ze zgromadzonych dotychczas oszczędności oraz ograniczenie niektórych wydatków.
- Oprócz skutków finansowych pandemii dotkliwe są zmiany w obszarze funkcjonowania społecznego, ograniczenie kontaktów społecznych, możliwości wyjazdów.
Konsekwencje pandemii widoczne są nie tylko w przestrzeni finansowej, gdzie konieczność uszczuplenia oszczędności była jedną z najczęściej wskazywanych przez respondentów. Jako ważne i dotyczące sporą część respondentów wskazywano wprowadzone ograniczenia związane ze spotkaniami towarzyskimi, odbywaniem podróży. W konsekwencji część respondentów odczuwała pogorszenie samopoczucia.
Co ciekawe, stosunkowo niewielka grupa respondentów wskazywała na obawy zdrowotne związane z pandemią jako najistotniejszą kwestię wzbudzającą niepokój w ostatnim roku.

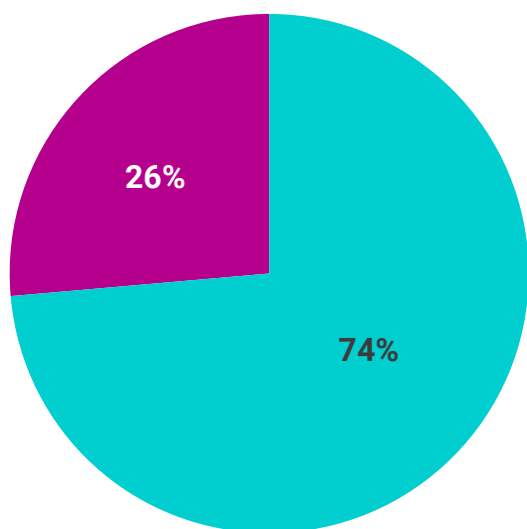
Kredyty lub pożyczki podczas epidemii 01

Podstawa: Próba celowa, N=565, dane w %

CZY OBECNIE SPŁACASZ JAKIEKOLWIEK KREDYTY LUB POŻYCZKI

■ tak ■ nie

CZY ZACIĄGNAŁEŚ/ĘŁAŚ JAKIEŚ KREDYTY LUB POŻYCZKI PODCZAS EPIDEMII KORONAWIRUSA, CZYLI OD MARCA 2020 ROKU?

■ tak ■ nie

Kredyty lub pożyczki podczas epidemii 02

Podstawa: Próba celowa, N=565, dane w %

■ Jaki rodzaj pożyczek lub kredytów, które obecnie spłacasz, zaciągnąłeś/ęłaś przed epidemią koronawirusa, czyli ponad rok temu (przed 03.2020r)?

■ Jaki rodzaj pożyczek lub kredytów zaciągnąłeś/ęłaś w trakcie epidemii koronawirusa, czyli od marca 2020 roku?

01. Kredyt hipoteczny

02. Pożyczka w banku lub SKOKu

03. Pożyczka z kasy kredytowej
lub od pracodawcy

04. Pożyczka od osoby prywatnej (np. rodzina,
krewni, znajomi)

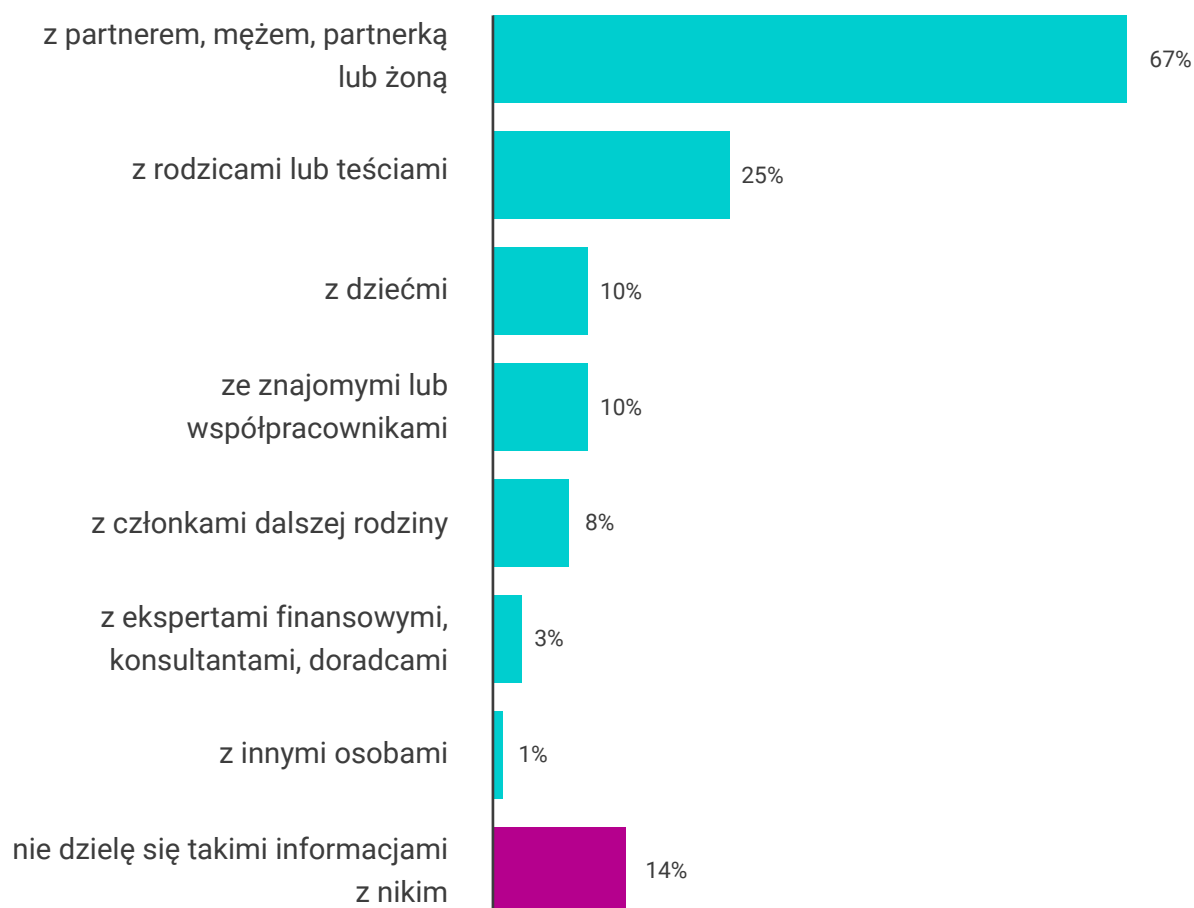
05. Chwilówka, czyli pożyczka krótkoterminowa,
wysokooprocentowana

06. Żadne z wymienionych

Rozmowy o finansach

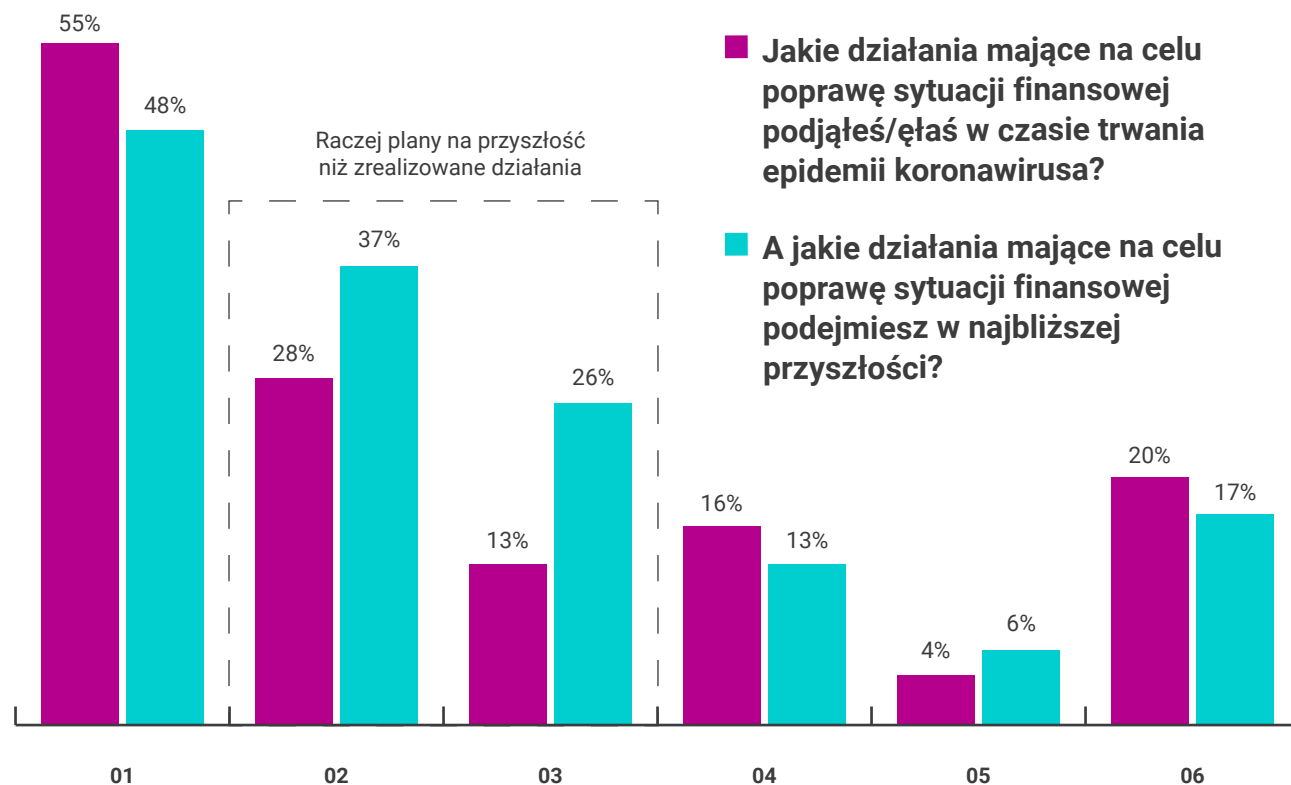
Podstawa: Próba celowa, N=565, dane w %

Z KIM DZIELISZ SIĘ INFORMACJAMI O OBECNEJ SYTUACJI FINANSOWEJ TWOJEGO GOSPODARSTWA DOMOWEGO?

Działania w celu poprawy sytuacji finansowej

Podstawa: Próba celowa, N=565, dane w %

01. Bardziej kontrolowałem/am i ograniczałem/am swoje wydatki

02. Poszukiwałem/am nowej pracy lub nowych zleceń

03. Podjąłem/ęłam nową pracę lub nowe zlecenia

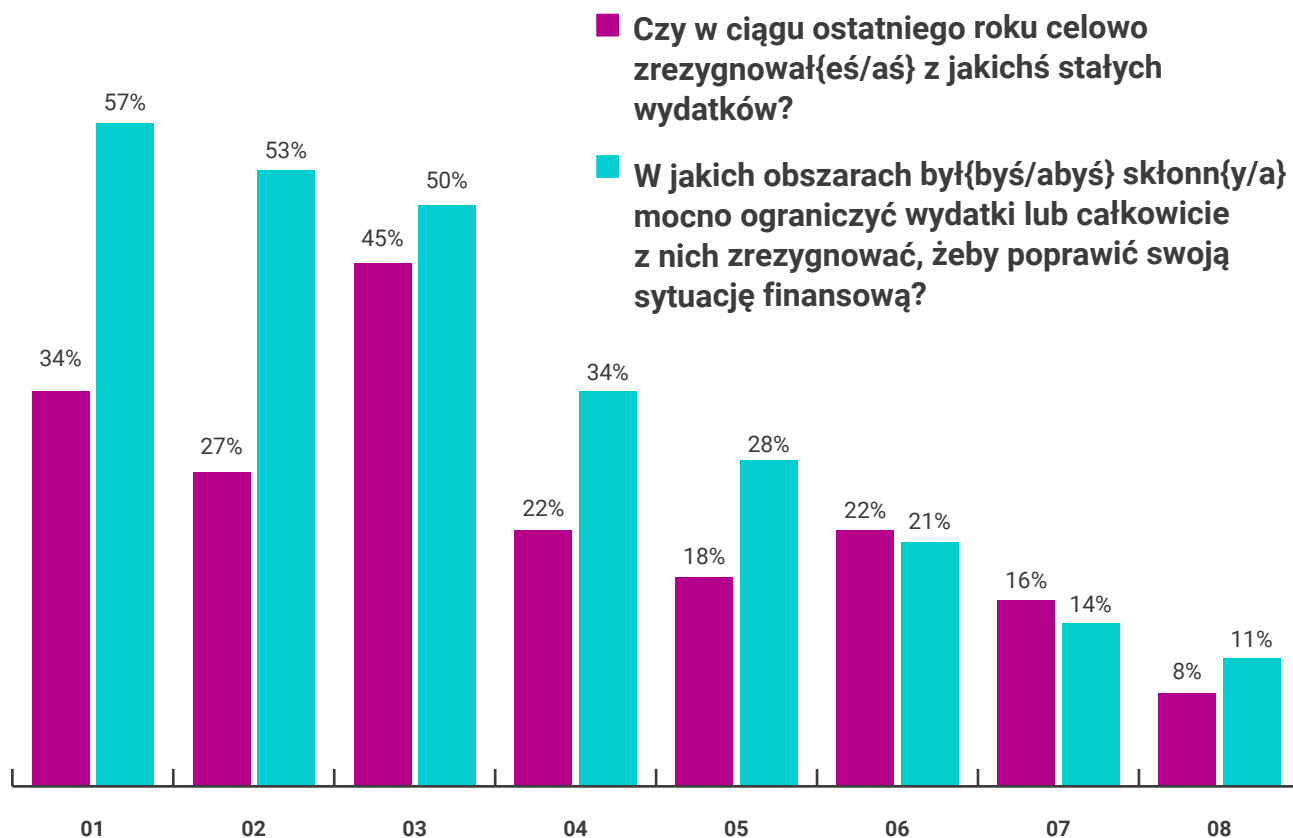
04. Poszukiwałem/am wiedzy na temat sposobów lepszego zarządzania finansami domowymi

05. Korzystałem/am z porad finansowych ekspertów, konsultantów lub doradców

06. Nie podjąłem/ęłam żadnych działań tego typu

Ograniczenie wydatków

Podstawa: Próba celowa, N=565, dane w %

01. Kultura (np. kupowanie gazet, książek)

02. Rozrywka (np. płatna telewizja kablowa, VOD, Netflix, HBO itp.)

03. Sport, rekreacja, wyjazdy

04. Edukacja (np. kursy, studia, szkolenia)

05. Korzystanie z samochodu

06. Wydatki na jedzenie

07. Zdrowie (np. leki, wizyty lekarskie)

08. Wydatki na wodę, prąd lub gaz

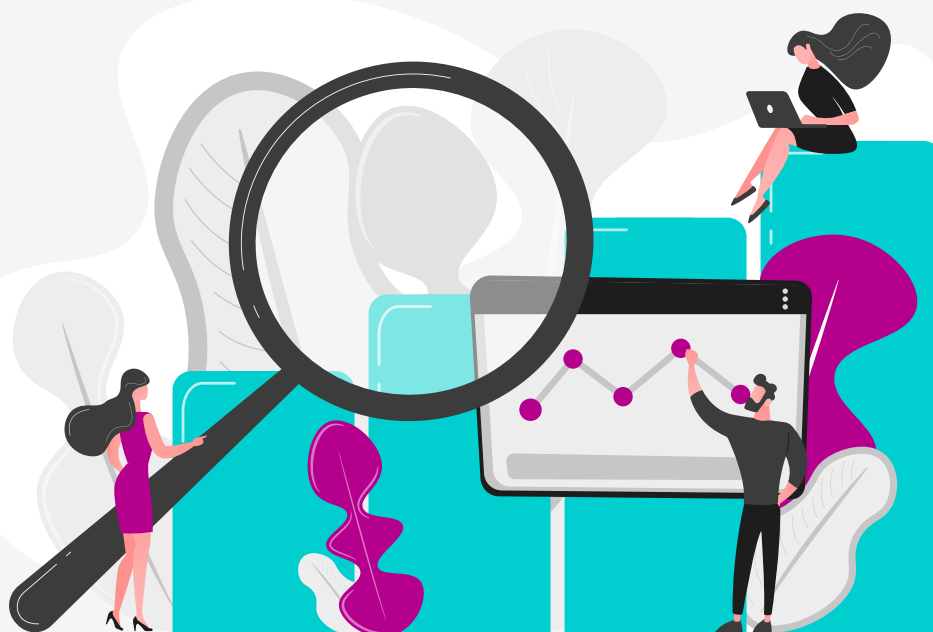
Podjęte i planowane działania – podsumowanie

DOMINUJE STRATEGIA „PRZECZEKANIA”:

- Odsuwanie w czasie podjęcia działań w celu poprawy sytuacji finansowej, w tym (dalszego) ograniczania wydatków.
- Kultura, rozrywka, sport i rekreacja to obszary wskazywane jako pierwsze do ograniczenia wydatków.
- Wyraźny spadek liczby zaciągniętych kredytów w czasie pandemii. Zobowiązania finansowe (głównie pożyczki) zaciągnięte w pandemii są krótkoterminowe.
Pandemia jest przykładem sytuacji niepewności. Nie jesteśmy w stanie przewidzieć, jak długo potrwa, jakie skutki przyniesie oraz na jakich płaszczyznach. Kolejne fale wzrostów zachorowań pokazały, że nasz wpływ na jej przebieg jest bardzo ograniczony. Podjęcie jakichkolwiek decyzji, w tym tych dotyczących naszej sytuacji finansowej, w takich warunkach jest obarczone olbrzymim ryzykiem. Stąd zapewne obserwowana w badaniu bierność i wstrzymywanie obecnie jakichkolwiek działań.
- Najczęściej rozmowy o finansach prowadzone są z partnerką/ partnerem. Eksperci finansowi, konsultanci i doradcy to osoby, z którymi respondenci bardzo rzadko rozmawiają o finansach.
Pieniądze w naszej kulturze często są tematem tabu – cały czas obecny jest stereotyp, że „dżentelmeni o pieniądzach nie rozmawiają”. Dlatego nie jest to temat częstych rozmów w szerszym gronie. Najczęściej o pieniądzach rozmawiamy z osobami, z którymi tworzymy wspólne gospodarstwo domowe.
Niestety, badania pokazały również, że nie omawiamy naszych spraw i decyzji finansowych z profesjonalistami, z których wiedzy moglibyśmy w takiej sytuacji skorzystać.

Podsumowanie

Podsumowanie

- **Prawie połowa Polaków odczuła pogorszenie sytuacji finansowej w czasie pandemii lub przewiduje takie pogorszenie w ciągu najbliższego roku:**
 - Osoby o niższych dochodach deklarują odczuwalne pogorszenie sytuacji finansowej.
 - Bardziej pesymistyczne oceny formułowane są przez kobiety, osoby starsze (34 r. ż. i więcej).
- **Zmiana zwyczajów zakupowych:**
 - Zakupy są bardziej planowane, realizowane z listą.
 - Zmniejszenie zakupów impulsywnych.
 - Połowa badanych ograniczyła pewne wydatki.
 - Kultura, rozrywka, sport i rekreacja to obszary wskazywane jako pierwsze do ograniczenia wydatków.
 - Osobom badanym doskwiera fakt, że musiały sięgnąć do oszczędności.
- **Oprócz skutków finansowych pandemii dotkliwe są zmiany w obszarze funkcjonowania społecznego, ograniczenie kontaktów, mobilności.**
- **Dominuje strategia „przeczekania”:**
 - Odsuwanie w czasie podjęcia działań w celu poprawy sytuacji finansowej, w tym (dalszego) ograniczania wydatków.
 - Umiarkowane zainteresowanie materiałami edukacyjnymi i szkoleniowymi z zakresu zarządzania finansami osobistymi (największe: tematyka oszczędzania).
 - Wyraźny spadek liczby zaciągniętych kredytów w czasie pandemii. Zobowiązania finansowe (głównie pożyczki) zaciągnięte w pandemii są krótkoterminowe.
- **Najczęściej rozmowy o finansach prowadzimy z partnerką / partnerem.** Eksperci finansowi, konsultanci i doradcy to osoby, z którymi respondenci bardzo rzadko rozmawiają o finansach.
- Respondenci dość sprawnie zaadoptowali swoje budżety domowe na potrzeby czasów pandemicznych. Sprawniej kontrolują swoje wydatki, oglądając każdą złotówkę po kilka razy.
- Odczuwana niepewność nie zachęca respondentów do aktywnych strategii radzenia sobie z sytuacją (takich jak poszukiwanie nowych źródeł dochodu). Biernie tkwią w zamrożeniu, żyjąc w przekonaniu, że tuż za rogiem widać już koniec epidemii i kres bieżących problemów finansowych.

- Tymczasem zaś bieżące finansowe niedostatki kompensowane są przez bierne strategie, jak ograniczenie wydatków i ich staranniejsze planowanie czy wydatkowanie dotychczas zgromadzonych oszczędności.
- Kobiety gorzej oceniają bieżący rok (jak i perspektywy na rok kolejny), deklarując wyższe zainteresowanie materiałami edukacyjnymi i szkoleniowymi.
- Tematyka „skutecznego oszczędzania” wyraźnie dominuje w zgłaszanym zapotrzebowaniu szkoleniowym. Nie jest to zaskakujące, biorąc pod uwagę, iż naruszenie dotychczasowych oszczędności jest jedną z najczęściej deklarowanych zmian, jednocześnie tych o dużym znaczeniu. Materiały szkoleniowe winny być adresowane do osób w wieku 35+, wychowujących dzieci, ponieważ ta grupa osób pozostaje w najwyższym stopniu zaniepokojona bieżącą sytuacją swoich gospodarstw. Szkolenia mogłyby zapewnić wsparcie w przywróceniu uprzedniego poziomu zgromadzonych oszczędności.

Partnerzy projektu

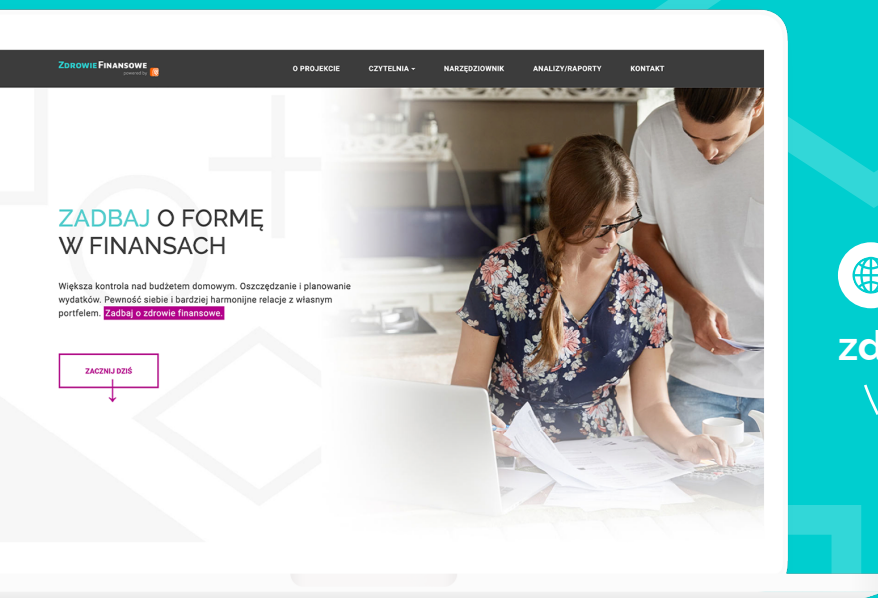

Współpraca merytoryczna

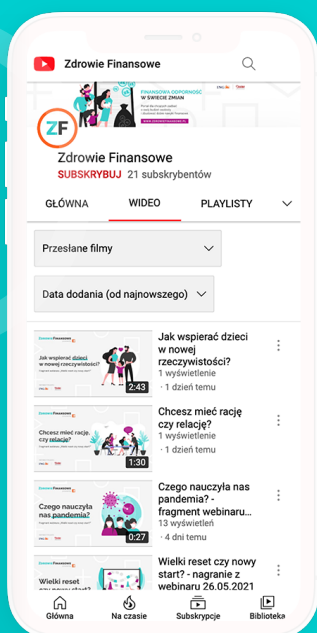

AKADEMIA LEONA KOŹMIŃSKIEGO

Dowiedz się więcej o projekcie Zdrowie Finansowe, zajrzyj na:

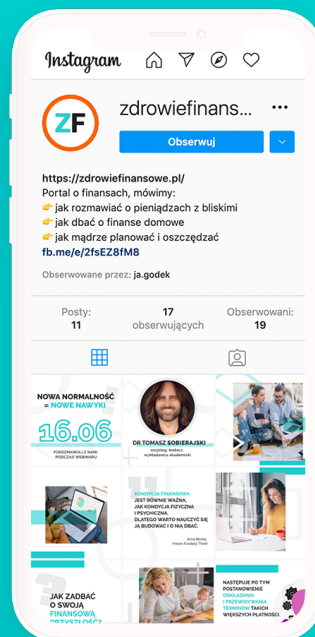
zdrowiefinansowe.pl

YouTube

Facebook

Instagram